

{ *Les muralles de Manresa*

Itineraris per
la història de la
ciutat }

MANRESE

Visita al circuit de muralles de la ciutat

Aquesta guia us acompanyarà en el recorregut a l'entorn als elements més destacables del que foren les muralles de la ciutat.

Actualment, la ciutat de Manresa encara conserva alguns trams de les antigues fortificacions. Totes elles compten amb la declaració de Bé cultural d'interès nacional. Conèixer quins són aquests trams i a quin circuit pertanyen és imprescindible per entendre com la ciutat ha anat creixent i ha esdevingut el que és actualment. L'estudi i museïtzació de les muralles permet gaudir d'uns testimonis medievals i contemporanis de primera categoria. Al mateix temps, un recorregut per les seves restes permet donar a conèixer quin era el paisatge i els edificis que donaven personalitat a la ciutat en altres períodes de la seva història.

Com és el cas d'altres ciutats catalanes, tot i conèixer el seu traçat originari, són pocs els trams de muralla que es conserven, i no tots pertanyen al període medieval original, sinó que, en ocasions, es tracta de reconstruccions dels segles XVI o XIX.

És aconsellable començar la visita a l'Oficina de Turisme de Manresa, on tindreu l'ajuda d'una maqueta del que fou la ciutat medieval del segle XIV, que permet identificar els diferents elements que després es visitaran

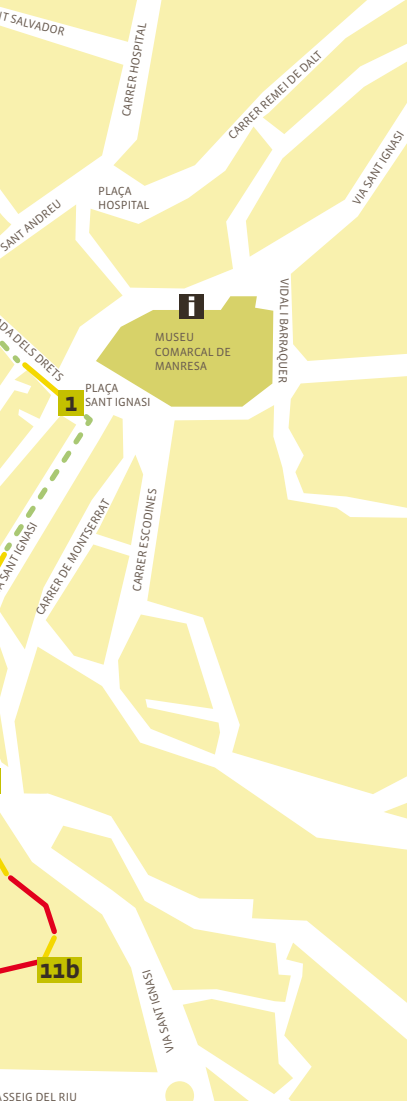
sobre el terreny.

L'objectiu de la guia és, a més d'oferir una informació fidedigna dels trams encara visibles, aportar dades, notícies i coneixements, no només del fragment de muralla que s'està observant, sinó també del context històric i urbanístic en el qual fou construït, i sobretot, de quin era l'entorn paisatgístic i urbà, per tal d'ajudar a fer una reconstrucció històrica i social de l'ambient de la ciutat medieval.

Altres indrets imprescindibles durant la visita, que ajuden a copsar en bona manera l'ambient de la Manresa medieval, són l'església de la Seu de Manresa, el Museu Comarcal de Manresa, el carrer del Balç i, indubtablement, la xarxa de carrers i carrerons del nucli antic que configuren el tram de l'urbanisme medieval de la ciutat.

- Segles XII - XIV
- Segles XVII - XVIII
- Segle XIX
- - - - - Trams no visibles o desapareguts

Punts d'interès

- 1** Portal de Santa Llúcia o de les Cuireteries
- 2** Torre de Sobrerroca
- 3** Portal i muralla del Carme i Puigmercadal
- 4** Portal de Sant Domènec
- 5** Portal d'Urgell o de Valldaura
- 6** Les Barreres
- 7** Portal i muralla de Sant Francesc
- 8** L'Era d'en Codina
- 9** Mur d'Arbonés i Jutjats nous
- 10** Coll Cardener o Coll Castell
- 11** Mur del Puig Cardener o de la Ciutat
- 12** Portal de Galceran Andreu i mur d'en Jaffa
- 13** Mur d'en Valls
- 14** Portal de Sant Miquel
- 15** Portal de les Piques o de la Tria

Manresa, una ciutat encerclada per les muralles

↑ *Gravat històric de Manresa emmurallada de Bernat Espinalt, any 1786 (Arxiu Comarcal del Bages)*

Fins a les darreries del segle XIX, els conflictes bèl·lics tenien entre els seus principals objectius l'assetjament prolongat de les ciutats i la seva població. Comptar amb un sistema de muralles fort i ben dissenyat es convertia en indispensable per a la supervivència de qualsevol ciutat. També era important per atreure immigrants i ser una ciutat ben poblada. La prosperitat i la tranquil·litat dels seus habitants residia, en nombroses ocasions, en la confiança que proporcionaven les muralles. La ciutat de Manresa, com moltes altres de Catalunya, va comptar amb la protecció que li oferia un sistema de muralles,

torres i fossats ben bastit i consolidat.

A més a més de protegir, la seva funció era múltiple. Les muralles marcaven la línia de divisió entre el camp i la ciutat: allò que quedava inclòs dins d'elles era considerat urbà i el que quedava fora era considerat camps i ravals. Altrament, la seva presència va ser un dels elements habituals del paisatge quotidià. Tant els habitants de la vila com els foranis havien de tenir-les presents, ja que l'accés o la sortida de la ciutat només podia fer-se a través dels seus portals. Per als visitants exteriors, la imatge que la ciutat oferia

era sens dubte la de les seves muralles.

Els darrers estudis històrics i arqueològics han demostrat l'existència a la nostra ciutat de tres importants circuits murats, que es corresponen a tres períodes de la seva evolució urbana: un primer del segle IX-X, un segon del segle XII i un tercer del segle XIV. El seu enderroc a final del segle XIX, també té a veure amb una nova etapa de creixement de la ciutat i a una nova concepció de l'urbanisme que s'imposava amb força.

Abans de la ciutat: El Puig Cardener

Els antecedents de la ciutat de Manresa són al Puig Cardener. En aquest turó, es coneix l'existència d'un poblat fortificat o oppidum del període ibèric. La tria d'un lloc com aquest per aixecar un poblat tingué a veure amb la seva situació estratègica al congost del riu Cardener. A més a més, tenia unes formes molt abruptes i cingles tallats a la roca que facilitaven la defensa.

Com la resta dels oppidums ibèrics, cal pensar que aquest poblat tenia algun tipus de mur que el protegiria, però

no se n'han conservat restes. Durant el període romà, l'ocupació del turó s'hauria mantingut, encara que molt reduïda.

Les excavacions arqueològiques del 1915 i 1986 posaren al descobert tombes i enterraments que poden datar-se entre els segles VI-VII. En aquesta època, un reducte de població podria haver viscut en algun lloc proper al vell oppidum. El Puig Cardener hauria estat, en aquell temps, un lloc destinat a fer enterraments.

Actualment encara es desconeix el nom que rebia l'antic oppidum situat sobre el turó del Puig Cardener. Els historiadors antics parlen d'un lloc important al Bages anomenat Bacasis, però no es pot precisar on era.

↓ *Tombes tardo-antigues trobades al Puigcardener a principis del segle XX (Arxiu Comarcal del Bages)*

↓ *El turó del Puigcardener (Pere Santamaria)*

El primer nucli poblat. Segles IX i X

No serà fins als segles IX i X, ja en plena època medieval, que els comtes catalans tingueren interès en tornar a recuperar el turó del Puig Cardener com a ciutat fortificada. En la seva política d'expansió cap al sud, el Cardener i el Llobregat foren les fronteres de la Catalunya Vella i calia tenir defenses a prop.

Entre els segles IX i X, la ciutat va néixer com un turó fortificat. El Puig Cardener hauria acollit, dintre de les seves muralles, els edificis religiosos i militars més impor-

tants. Entre d'altres, hi havia les esglésies de Santa Maria i Sant Martí i els edificis de la comunitat de canonges. Com a edifici militar, destacava la torre Vescomtal, que feia les funcions de castell i residència del representant del comte de Barcelona.

Al voltant del turó emmurallat van créixer alguns burgs o barris aïllats de cases. Aquests burgs no tenien cap planificació urbana ni connexió entre ells. La població que hi vivia confiava en la protecció que els murs del turó oferien en cas de perill. Un dels barris més importants fou el de Sant Miquel, crescut a redós de la petita església dedicada a aquest sant. Altres barris foren el Saragossà, proper a la capella de Sant Marc, el de les Escodines i el del Burg, situat als peus del Puig Cardener, a la zona de l'actual plaça d'en Creus.

Tot i que els circuits de muralles dels segles XII i XIV unirien el Puig Cardener amb la resta de barris de la ciutat, les cases i edificis del turó eren conegudes encara al segle XIV com el barri de La Ciutat en record del seu aspecte fortificat, origen de la vila.

El nom Menresa el trobem per primer cop a principis del segle X referint-se a la fortificació medieval del Puig, i potser guardava la memòria del vell nom de l'oppidum ibèric. A mitjans del segle XI el nom va ser traduït al llatí i va aparèixer el mot Minorisa.

Cal pensar que, inicialment, el turó del Puig Cardener exercia les funcions de fortificació. Tot i que no se'n conserven restes, un primer circuit de muralles resseguiria la part superior del cim, adaptant-se a les irregularitats del terreny i protegint de forma exclusiva els edificis aixecats al turó. En cas de perill, els habitants dels barris dels voltants abandonarien les seves cases per refugiar-se dins de les muralles.

↓ *El barri de les Escodines des del Camí dels Corralles (Ajuntament de Manresa)*

↑ *El Puigcardener a inicis del segle XX (Arxiu Comarcal del Bages)*

* Llocs d'interès

Coll Cardener o Coll Castell

> *Al mapa, punt 10*

Al cantó de ponent del turó s'obria el portal del Coll Cardener, que permetia l'accés a l'interior del recinte emmurallat. Dins d'aquest primer recinte de muralles alt-medievals, a través de la documentació, coneixem l'existència de la Torre Vescomtal, residència del vescomte. La torre anava unida a un casalot i a una plaça situada al davant. Aquest conjunt podria haver fet les funcions de punt fort dins del Puig Cardener, i el lloc era conegut com a Coll Castell.

Es té la certesa que l'església de Sant Miquel i el barri de Sant Miquel eren fora muralles gràcies a l'existència d'un document de l'any 1015. Es tracta de la venda

d'un pati de cases a tocar de l'església de Sant Miquel. Al document es diu que aquesta es trobava en un suburbi de la ciutat.

Cal tenir present que l'aspecte del turó ha canviat molt al llarg dels segles. Originalment es tractava d'un turó molt més punxegut i irregular, on les construccions s'aixecaven de forma esglaonada, aprofitant les balmes i sortints de la roca. L'altiplà que apreciem actualment és fet al segle XIV per poder tenir una superfície planera on assentar l'edifici de la Seu. La muralla devia resseguir els cingles del turó.

→ *Sector de ponent del Puigcardener a inicis del segle XX (Arxiu particular Jaume Pons)*

Al segle XIII tant el casalot com la torre es trobaven abandonats i eren llogats als particulars com una vivenda més de la ciutat. El 1377 el rei autoritzava el seu enderroc i el 1379 els Consellers van trobar adequat utilitzar-ne les pedres per la construcció de l'església de la Seu.

La ciutat creix. La muralla del segle XII: els murs vells

Entre els segles XI-XII, la ciutat havia guanyat importància i nombre d'habitants gràcies, sobretot, a la prosperitat que aportava la celebració d'un mercat. El lloc triat per fer aquest mercat fou una plana propera als peus del Puig Mercadal. A partir d'aquell moment, aquest espai seria la Plaça Major i esdevindria el cor de la futura ciutat.

De la plaça del mercat sortien els camins que duïen a altres poblacions, i aviat es convertirien en carrers importants de la ciutat. El camí de Barcelona esdevindria l'actual carrer de Santa Llúcia. El camí de Vic resseguiria la part de sobre de la roca i es convertiria en el carrer de Sobrerroca. El camí de Cardona també s'aniria omplint de cases a banda i banda fins a esdevenir el carrer del Carme.

Els mercats eren imprescindibles a l'edat mitjana. Només el rei o el comte tenia poder per autoritzar-los i organitzar-los i, a canvi, se'n reservava el dret de cobrar un impost: el teloneum. Cada ciutat solia tenir-ne un, tot i que no sempre se celebrava dins de les muralles. La majoria dels mercats estaven formats per taules. El dret a posar una taula al mercat es podia comprar, vendre o arrendar.

Aquests nous carrers crescuts entorn del mercat s'haurien unit als antics barris de Sant Miquel i del Burg, creant per primera vegada una xarxa urbana. A principi del segle XII, les autoritats de la ciutat devien considerar oportú protegir la població i el mercat aixecant un nou circuit de muralles que unirien les antigues del turó del Puigcardener amb el Puig Mercadal i l'església de Sant Miquel. També era important comptar amb portals a cada arrencada de camí, que controlessin bé el pas de persones i mercaderies.

↑ El carrer de Sobrerroca des de la torre (David Grau)

← La Plaça Major un dia de mercat (Arxiu Comarcal del Bages, fons F. Arola)

Un document del 1174 permet saber de l'existència de cases situades en un carrer que anava a la porta del riu Meder. Aquest portal era el de Santa Llúcia o de les Cuireteries, de manera que la ciutat ja era closa o fortificada. El 1222 també apareixen cases al fossat que tocava a l'església de Sant Miquel. Aquestes muralles del segle XII serien conegudes al segle XIV com els murs vells, per distingir-los dels nous que es construïen en aquell moment.

* Llocs d'interès

Mur del Puig Cardener o de la Ciutat

> Al mapa, punt **11b**

Sota la Seu, des del camí dels Coralls, s'observen les restes d'un fragment de mur que sobresurt uns metres per fora de la línia del cingle. En aquest tram es poden apreciar les restes d'una porta tapiada formada per un arc de mig punt. Aquesta porta seria un exemple conservat de portella oberta a la muralla. L'obertura devia comunicar el cim del Puig Cardener amb les cases de la part inferior de la mola i amb el riu. Amb la urbanització del Parc de la Seu, es va reomplir de terres tota la zona interior de la muralla deixant la porta tapiada.

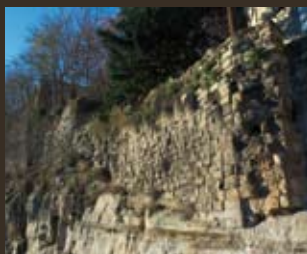

↑ *Porta medieval tapiada des del Camí dels Coralls (David Grau)*

Mur d'en Jaffa

> Al mapa, punt **12**

Aquest fragment de muralla era conegut com el mur d'en Jaffa, per trobar-se proper a la casa de la família Jaffa. En aquest tram, tot i la vegetació, s'aprecia un mur que pertany clarament al circuit de muralles del segle XII. Actualment és un dels trams més antics conservats de la muralla. A la part posterior encara es pot apreciar el que podria haver estat el corredor interior del mur, convertit actualment en un carreró entre el mur i les cases.

↑ *Mur d'en Jaffa (David Grau)*

Portal de Galceran Andreu

> Al mapa, punt **12**

Al final de l'actual carrer de Galceran Andreu, sobre el cingle del torrent de Sant Ignasi, s'obria un dels portals de la ciutat. Aquest portal formava part del circuit de muralles del segle XII, però el 1370 fou reparat i consolidat aprofitant la revisió que s'estava fent dels murs vells.

El camí de sortida de la ciutat des del portal baixava fins al pontarró que creuava el torrent i anava a trobar el camí de Barcelona. El pas del torrent en aquest indret es coneixia al segle XX com el Salt dels Gossos.

El nom del portal és a causa de la presència de la família Andreu, que tenia la seva residència en aquest carrer prop del portal. Galceran Andreu fou un dels membres més coneguts d'aquesta família i ocupà importants càrrecs al Consell de la Ciutat al segle XIV. A partir del segle XV i fins el XIX també seria conegut com a portal de Mossèn Bosch.

El sector fou conegut a l'Edat Mitjana com el fossat del Puig Cardener i rebia el nom de sotz val. Es tractava d'un fossat natural no excavat, aprofitant el desnivell. La documentació permet saber de l'existència de cases i coralls que s'aixecaven a la falda de la mola, aprofitant les balmes. Les fotografies conservades dels anys 1930 i 1940 permeten veure encara cases i camins construïts sota el turó. El sender principal era conegut popularment amb el nom de camí dels Coralls.

→ *Sector del portal de Galceran Andreu a inicis del segle XX (Arxiu Comarcal del Bages)*

Portal de Santa Llúcia o de les Cuireteries

> Al mapa, punt **1**

↑ *Espai del carrer de Santa Llúcia on hi havia el portal (David Grau)*

Situat al final del carrer de Santa Llúcia fent cantonada amb la baixada dels Drets. Era format per dues torres quadrangulars. Obria el circuit de muralles del segle XII als obradors dels cuireters i al torrent. També rebia el nom de portal de Santa Llúcia, per la proximitat d'aquest hospital a l'altra banda del torrent.

Un pontarró construït a continuació del portal permetia creuar el torrent i donava accés a l'Hospital i al camí de Viladordis. El camí ral de Barcelona també partia d'aquest portal i pujava pel barri de les Escodines.

Fou el darrer portal que es mantingué amb les seves dues torres fins al 1860. Actualment, només es conserven restes d'una de les torres dins de l'edifici de l'Hostal la Masia. A l'alçada del primer pis, s'observen restes del carreuat de la torre.

Els entorns del portal eren coneguts com les cuireteries sobiranes o superiors, ja que era aquí on els cuireters de la ciutat tenien els seus obradors aprofitant l'aigua del torrent per la seva feina. Els obradors s'estenien als afores del portal per tal d'evitar que les pudors envaïssin la ciutat. També fou conegut com a portal de Santa Llúcia per la proximitat a l'Hospital inferior i la capella de Santa Llúcia. Com tots els hospitals medievals estava destinada a acollir els malalts pobres.

A l'Edat Mitjana, els hospitals es trobaven sempre fora ciutat per evitar contagis. L'Hospital de Santa Llúcia, va ser el primer lloc de Manresa on Sant Ignasi de Loiola es va hostatjar durant la seva estada a la ciutat l'any 1522.

Portal de Sant Miquel

> Al mapa, punt **14**

El barri de Sant Miquel va créixer a partir del segle X entorn a l'església de Sant Miquel i el seu cementiri. El barri i l'església foren inclosos dins del circuit de muralles del segle XII. Els documents medievals expliquen l'existència d'un portal en aquest indret de la ciutat, segurament abans d'arribar a la plana de l'Om. A tocar del fossar s'aixecaven cases i camps de conreu.

El portal de Sant Miquel era en aquells moments el punt

↑ *El torrent de Sant Ignasi el 1929 (Institut Cartogràfic de Catalunya, Fons Josep Gaspar)*

El torrent naixia a la zona de Sant Joan d'en Coll, on en època moderna s'hi aixecaria una capella, i baixava pels actuals terrenys de la Fàbrica Nova fins a la plaça de Santa Llúcia i fins al Cardener. A l'Edat Mitjana rebia diversos noms i era conegut com a torrent del riu Meder, de la Cuireteria, o bé com a torrent de Mirabítille o Mirabile.

de partida dels camins de Lleida i d'Urgell. A banda i banda dels camins s'anaren construint cases que a finals segle XIII s'havien convertit en els carrer de la Vilanova i d'Urgell.

Pels volts del 1370 s'estaven aixecant les noves muralles del tercer circuit i el Consell de la Ciutat considerà innecessari mantenir aquest portal que hauria dividit la ciutat en dues. El 1380 va ordenar enderrocar la muralla d'aquest sector i aprofitar les pedres per reparar la muralla sobre el torrent de Sant Ignasi. Les pedres del portal, foren aprofitades en la construcció de la Seu.

L'església de Sant Miquel, igual que la Seu de Manresa, fou en principi un edifici pre-romànic. La primitiva església degué ser substituïda cap al segle XII per un edifici romànic. Al segle XIV s'hi aixecà a sobre una nova església gòtica. El 1936, durant la Guerra Civil, fou enderrocada juntament amb d'altres edificis religiosos de la ciutat.

↑ *Final del carrer de Sant Miquel i la Plana a inicis del segle XX (Arxiu Comarcal del Bages)*

En alguna ocasió el carrer o camí de les Piques apareix esmentat com a camí de la Torre, en referència a la Torre Vescomtal situada a ponent del Puig Cardener, que devia ser ben visible des d'aquest camí.

↓ *Sector final del Carrer Piques entorn al 1920 (Arxiu particular Jaume Pons)*

Portal de les Piques o de la Tria

> Al mapa, punt

Des del 1030 es tenen notícies de l'existència d'un antic camí que baixava des del Puig Mercadal fins al riu. El camí passava per davant de l'església i del portal de Sant Miquel. En aquell moment, l'indret era envoltat d'horts i vinyes. El camí rebria el nom de carrer de les Piques, i després tota la zona seria coneguda així.

El circuit de muralles del segle XII obria un portal al ca-

rrer de les Piques, proper a la plaça d'en Creus. Aquest portal fou la porta de migdia de la ciutat i permetia la sortida al riu Cardener.

El portal de les Piques del circuit de muralles del segle XIV fou aixecat entre els anys 1370 i 1380 al final del carrer de les Piques, a tocar de la Reforma. A diferència dels altres, sembla que no tenia torres que el protegien ja que, aquí, el balç era força pronunciat. El camí que en sortia fou empedrat el segle XVII. Un altre dels noms que rebria el portal seria el de portal de la Tria.

→ *Imatge aèria del tram de la muralla trobat durant la intervenció arqueològica a la Reforma l'any 2009 (Ajuntament de Manresa)*

← *L'església de Sant Miquel a principis del segle XX (Arxiu Margot Vila, La Restauració, I)*

L'expansió de la ciutat medieval. Segle XIV

La prosperitat viscuda al llarg dels segles XIII i XIV arreu del Principat va fer imparable el creixement de les ciutats i Manresa no fou una excepció. A final del segle XIII, la ciutat es desbordava per tots els cantons en forma de burgs i nous ravals que creixien als afores de les seves muralles. En el cas de Manresa, el creixement urbanístic es dirigia principalment cap a ponent, aprofitant la plana existent entre l'església de Sant Miquel i el torrent dels Predicadors. Els ravals de la Vila nova i d'Urgell anirien creixent a redós dels camins de Lleida i d'Urgell que arrencaven del portal de Sant Miquel i aviat es convertiren en una de les zones més poblades de la ciutat. Pels volts del 1360, la població que residia dins de les muralles era tan nombrosa com la que residia fora.

Enmig d'aquesta situació de prosperitat, el 1362, un nou perill amenaçà Manresa i els seus habitants. El Consell de la Ciutat es fa ressò en aquesta data del pas d'un perillós grup de mercenaris anomenats "Companyies Blanques" que es disposava a travessar Catalunya. El seu pas per camins propers a Manresa va fer témer un possible atac a la ciutat. Els Consellers prengueren llavors consciència del mal estat en que es trobaven les defenses

de la ciutat i del fet que bona part de la població vivia en aquells moments fora del recinte clos. Davant d'aquesta situació s'optà per reforçar els murs existents i per la construcció d'un nou circuit de muralles. S'aprofitarien part de les velles muralles en els sectors del Puig Cardener, torrent de Sant Ignasi i Carme. Els trams nous es construïrien envoltant el convent de Sant Domènec, el torrent de Predicadors i el cingle sobre el riu Cardener. El tram de les velles muralles que baixava des del Puig Mercadal pel Pedregar fins a Sant Miquel i Piques es va enderrocar i no en queden restes.

Aquest nou i darrer circuit de muralles, aixecat entre el 1362 i el 1380, fou el tercer dels construïts per la ciutat. El nou espai protegit comprenia els barris que havien crescut a partir de l'església de Sant Miquel. Aquesta havia estat precisament la zona d'expansió urbana dels segles XIII i XIV. En aquell sector havien nascut nous carrers com els de Talamanca, Arbonès, Òdena, Vilanova, Urgell, Nou de Sant Miquel i altres. Amb tot, també era cert que les cases convivien amb espais encara sense urbanitzar, amb escassa població com el Camp d'Urgell o els horts dels Predicadors. El nou traçat de muralles inclourà també horts i camps a l'espera de ser urbanitzats en el futur.

↑ *Tram de muralla del sector occidental de la ciutat (David Grau)*

La prosperitat en què vivia la Ciutat de Manresa al llarg del segle XIV és l'explicació de les grans construccions que es dugueren a terme en aquest moment. Entre d'altres, destaca la construcció d'una basílica gòtica, la Seu, començada a aixecar el 1322, sobre l'espai que ocupava l'antiga església romànica. Per poder alliberar el terreny del Puig Cardener va ser necessari enderrocar les cases dels veïns que hi vivien, així com altres edificis eclesiàstics i militars que ocupaven els terrenys. La construcció va ser començada pel sector de l'absis i fins el 1486 no es va arribar a la façana. De la vella església romànica se'n va aprofitar una part, que es va convertir en el mur nord de la basílica gòtica.

Visita
recomanada
**Basílica de
la Seu**

↑ *Basílica de la Seu (Ajuntament de Manresa)*

* Llocs d'interès

Torre de Sobrerroca

> Al mapa, punt 2

La torre de Sobrerroca, juntament amb una torrebessona situada a l'altre costat del carrer, formava part del portal que tancava el camí de Vic. El seu nom, igual que el del carrer, ve donat per la seva situació sobre una roca o codina natural. El portal formava part del circuit de muralles del segle XII i fou refet al voltant del 1370 juntament amb la resta de murs vells. Les torres d'aquest portal eren quadrangulars i es trobaven unides per una arcada al nivell del segon pis. El terra de davant del portal i el seu entorn foren empedrats el 1384. Cal pensar que el fossat en

aquest tram de la ciutat era la torrentera que baixava del Puig Mercadal fins al torrent de Sant Ignasi per l'actual carrer del Joc de la Pilota. El 1464 s'aixecà un pont llevadís que permetia el pas per sobre del fossat.

Al llarg de l'edat Mitjana i Moderna fou habitual llogar les torres dels portals com a vivendes privades. Els llogaters tenien l'obligació de tenir cura del tancament i l'obertura de les portes, així com d'acabar de construir el pis superior i la teulada i de deixar lliure la torre en cas de perill. El primer llogater conegut fou Jaume Solerferran, que fou convocat a judici l'any 1380 pel Consell de la Ciutat en negar-se a aca-

bar el cobriment de la torre. El 1382 el Consell trencà els tractes amb Solerferran i donà les dues torres del portal a Jaume Puig, que s'encarregaria d'obrir i tancar el portal. > Segueix

↑ *Torre de Sobrerroca (David Grau)*

Algunes de les torres eren conegudes pel nom dels seus llogaters. Al segle XV el portal de Sobrerroca fou conegut com a portal de Na Seniosa i, més endavant, amb el nom de portal de Na Camps.

El 1383 el Consell de la Ciutat ordenava construir un abeurador a tocar del portal de Sobrerroca. Les excavacions arqueològiques han permès trobar-ne les restes a l'exterior de la torre actual. Aquest abeu-

rador devia omplir-se amb aigua procedent de la Sèquia i desguassava directament a la torrentera. Els abeuradors eren uns elements molt importants que el Consell de la Ciutat controlava directament per tal garantir la qualitat de l'aigua i controlar les epidèmies.

→ *Descoberta de la torre durant l'enderroc de les cases que l'amagaven l'any 1966 (Arxiu particular Jaume Pons)*

El 1339 el Consell de la Ciutat va decidir la construcció d'un canal de rec que prengués l'aigua del riu Llobregat i la dugués a la ciutat de Manresa. Es volia acabar amb els problemes de subministrament d'aigua de la

ciutat i es volien regar les planes agrícoles situades al voltant. L'aigua no va arribar a la ciutat fins el 1380 aproximadament. Un sistema d'aqüeductes i ponts permetia salvar els importants desnivells del terreny. L'entrada es feia pel sector de l'actual plaça

dels Infants, que era un dels llocs més alts de la ciutat. Des d'aquí es distribuïa a l'interior de la vila mitjançant canals i abeuradors.

Portal del Carme

> *Al mapa, punt **B***

Els documents medievals donen notícies de com la muralla del segle XII tanca-va el turó del Puig Mercadal. Tot i que no s'han conservat restes dels vells murs, cal pensar que aquests resseguien la part superior de la muntanya, adaptant-se al terreny. A partir de 1374, les noves muralles arrencarien d'aquest indret fins al convent de Sant Domènec.

La muralla medieval s'obria aquí, al final del carrer del Carme, amb un portal que rebia el nom de portal del Carme o portal d'en Planeta. Del portal del Carme arrencava el camí que menava

fins a Cardona. A diferència dels altres portals no estava format per dues torres quadrangulars sinó per una sola torre semicircular i les cases del costat.

Portal de Sant Domènec

> *Al mapa, punt **4***

El 1318, el Consell de la Ciutat cedia uns terrenys als afores de la ciutat a l'Orde dels Dominics per tal de que s'instal·lessin a Manresa. Pocs anys després, els pares Dominics o Predicadors, com se'ls coneixia a l'època, aixecaven un convent i una església. El lloc triat foren uns camps propers als nous barris de la Vilanova i Urgell, on actualment es troba la

plaça de Sant Domènec.

Entorn al 1367, durant la construcció del tercer circuit de muralles, els Consellers de la ciutat van creure oportú incloure el convent i els seus horts dins de la ciutat. Amb aquest objectiu, van traçar una llarga línia de muralla nova entre els convents del Carme i de Sant Domènec. A tocar del convent s'obriria un nou portal que seria conegut com el portal dels Predicadors. En la construcció, només va caldre aixecar una de les torres, ja que es va aprofitar el campanar de l'església de Sant Domènec per a l'altra torre. L'absis de l'església també va passar a ser part del mur.

En època moderna, entre els segles XVI i XVII, la torre medieval fou enderrocada i el portal fou objecte d'una reforma important, construint-ne un de majors dimensions.

L'enderroc de l'església i part del convent durant la Guerra Civil Espanyola va donar lloc a l'actual plaça de Sant Domènec.

↑ L'església de sant Domènec i la carretera de Cardona a inicis del segle XX (Arxiu particular Jaume Pons)

A partir de la construcció de les modernes carreteres de Vic i Cardona a finals del segle XIX, el paisatge de la zona va canviar de manera important. Ambdues carreteres es convertirien en els principals focus de creixement urbà, als afores d'una ciutat emmurallada i atapeïda. La canalització del torrent dels Predicadors convertí l'espai del Passeig en la zona residencial de la burgesia manresana, que va construir les seves luxoses cases en aquest indret.

↑ El Passeig de Pere III l'any 1922 (Arxiu Comarcal del Bages)

Portal d'Urgell o de Valldaura

> Al mapa, punt 5

Aquest portal obria el circuit de muralles del segle XIV al camí d'Urgell, a l'alçada de l'actual plaça de Valldaura. Davant del portal baixava el torrent dels Predicadors, que es creuava mitjançant un pontarró.

El portal era format per dues torres quadrangulars que sobresortien exteriorment de la muralla. Al segle XVII el portal fou reformat afegint un cos quadrangular a l'exterior. El 1853 encara es mantenia en ús, i

l'Ajuntament donà l'ordre de refer-lo tapiant les obertures de les cases que tenien sortida a la muralla.

El portal fou conegut també com a portal de Valldaura o portal de les Monges, per trobar-se proper al convent de les Monges de Valldaura, situat just fora muralles, a l'altra banda del torrent. L'any 1465, en el decurs de la guerra Civil Catalana, el Governador Militar de Manresa va ordenar enderrocar

el convent, davant de la possibilitat de que els enemics s'hi fessin forts i ataquessin la ciutat. > Segueix

→ Restes arqueològiques del portal de Valldaura (Arqueociència Serveis Culturals)

← *Detall del sector occidental al plànol de Manresa on s'observa el traçat de les muralles i torres, de Rovira i Trias, any 1847 (Arxiu Comarcal del Bages)*

A principis del segle XIX es va construir la petita capella de la marededéu de Valldaura adossada a l'interior del mur. El 1877 el seu estat era ruïnós i va ser enderrocada. La imatge de la marededéu va ser traslladada provisionalment a l'església de Sant Pere Màrtir, del convent dels Predicadors. Aquell any va ser construïda la nova església de Nostra Senyora de Valldaura al carrer de Bruc, just al costat del convent de les germanes dominiques.

Les Barreres

> *Al mapa, punt 6*

El tram de muralla entre el portal d'Urgell i el de Lleida fou aixecat entre els anys 1375 i 1380. Aquest tram de muralles tancava un dels sectors més poblats de la ciutat, conegut com les barreres. Al tractar-se d'un lloc tan poblat, el mur s'obria al final de l'actual carrer barreres amb una portella. Aquesta porta hauria permès la sortida dels veïns sense haver d'anar als portals principals.

Als trams llargs de la muralla, entre portal i portal, era normal trobar intercalades torres quadrangulares i bes-torres semicirculars. Es tractava d'un recurs defensiu, que tenia com a objectiu trencar la línia del mur fent-lo més fort i facilitar la defensa en cas d'atac. Algunes d'aquestes torres també foren llogades com a vivendes.

← *Restes arqueològiques de la torre del sector Barreres (Ajuntament de Manresa)*

→ *Dibuix de l'alçat de les restes de la torre del portal de Sant Francesc (Arqueociència, Serveis Culturals)*

Muralla de Sant Francesc

> *Al mapa, punt 7*

Al final del tram s'obria el nou portal de Lleida, des d'on sortia el camí cap a aquesta població. Les darreres excavacions arqueològiques han permès treure a la llum una part d'aquest camí, que es trobava empedrat i baixava

fins al Cardener. El riu era travessat amb una palanca de fusta. El nom de muralla i portal de Sant Francesc li fou donat a partir del segle XVII, quan es construí la propera església de Sant Francesc de Paula. Al segle XIX tot el mur es trobava molt malmès, i el 1857 els veïns de la zona sol·licitaren permís per enderrocant les dues torres.

L'Era d'en Codina

> Al mapa, punt 8

Partint del portal de Lleida el mur del segle XIV encerclava l'espai sobre la codina, a l'alçada dels actuals carrer de l'Apotecari i Passeig del Riu. Es tractava d'un lloc planer destinat segurament a feines agrícoles que era conegut popularment com Era

d'en Codina. Poc a poc, l'espai fou ocupat per cases i a partir del segle XVII pels edificis de l'església i el convent de Sant Francesc de Paula. Al segle XX s'instal·laria l'Orde de les monges de l'Ensenyança. El mur corria per sobre de la codina, a uns metres de distància del precipici, i comptava amb un corredor o pas de ronda interior.

↓ *Tram de muralla des del carrer de l'Apotecari (David Grau)*

En aquest tram de muralla s'aprecien clarament les tècniques de construcció del mur del segle XIV. Es tracta d'un parament de blocs de pedra de mida mitjana, rectangulars i escairats quasi tots ells, formant filades molt regulars. No s'observen falques entre blocs i estaven lligats amb morter de calç. Aquesta barreja s'utilitzava per unir els carreus de pedra i donar solidesa.

Mur d'Arbonès. Jutjats nous

> Al mapa, punt 9

Aquest tram de muralla fou aixecat entorn al 1380 per protegir les cases del carrer anomenat d'en Narbonès. Des del segle XII, a la part superior del cingle s'havien construït cases que havien format un carrer paral·lel al precipici. Moltes de les cases comptaven amb alguns horts i patis al darrera. Una part d'aquests patis fou expropiada per poder construir la muralla.

Entre les cases i la muralla passava el corredor del mur, convertit en un camí de ronda interior. Un tram d'aquest corredor podria haver sobreviscut fins a l'actualitat en el traçat del carrer dels Llops.

↓ *El carrer dels Llops a inicis del segle XX (Arxiu particular Jaume Pons)*

Al segle XV, bona part del carrer fou abandonat a causa de les crisis i les mortaldats. Als segles XVI i XVII, quan el carrer fou novament ocupat, les cases construïdes aprofitaren la muralla com a paret, obrint les finestres en el mur.

La construcció del nou edifici dels jutjats ha permès conservar, restaurar i museïtzar un tram de muralla integrant-la al nou edifici i fent-la visitable.

↓ *Restes arqueològiques del barri medieval del carrer Arbonès (Arqueociència Serveis Culturals)*

↓ *El mur del carrer Arbonès a l'interior dels jutjats (David Grau)*

Reparacions i conflictes. Segles XVI - XIX

↑ Cases aixecades sobre el mur del carrer Arbonès a mitjans del segle XX (Arxiu particular Jaume Pons)

En acabar els aldarulls i les guerres del segle XV, la funció de les muralles començà a perdre importància. Al llarg dels segles XVII i XVIII, alguns dels murs foren aprofitats com a paret de les cases que s'anaren construint adossades al mur. S'obriren portes i finestres i, poc a poc, es desfigurà l'aspecte original.

Alguns trams, com els del carrer de l'Apotecari i el Pas-seig del Riu foren recrescuts i utilitzats com a mur de contenció de terres. Els portals de Sant Domènec o el de Vall-daura també havien sofert importants canvis al segle XVII. Altres trams, com el del Carme o el del Puig Cardener,

havien estat totalment reconstruïts.

En arribar el segle XIX, la ciutat es veié afectada per diverses guerres i conflictes. La revolta popular del 1808, amb la crema del paper segellat francès, inicià la guerra de Napoleó contra Catalunya. Com a represàlia la ciutat fou incendiada pel general Mc Donald l'any 1811, provocant una greu destrucció. Nous conflictes tingueren lloc les següents dècades. L'any 1822 Manresa fou ocupada, per les tropes constitucionals del brigadier Rotten, que va establir un fortí a dalt del turó del Puig-terrà i va refer les muralles al sector del Puig Mercadal,

afegint un esperó triangular.

La darrera utilització de les muralles tingué lloc durant els episodis finals de les guerres carlines. El 1853 s'obligà a alguns veïns a tapiar portes i finestres, per tal de fer-les més fermes i resistir en cas d'atac. Amb tot, les tàctiques bèl·liques també anaren canviant a finals del segle XIX. La introducció de nou armament, més modern i destructiu, així com la modernització dels transports, van fer important la idea d'una guerra de moviments d'exèrcits, molt més ràpida i efectiva, on el vell sistema defensiu a base de muralles era totalment inoperant.

* Llocs d'interès

↑ *El mur d'en Valls (David Grau)*

Mur d'en Valls

> *Al mapa, punt *

El tram de mur situat entre el portal de Galceran Andreu i el portal de la Cuireteria era conegut com a mur d'en Valls, segurament en referència a algun veí que tenia la seva casa en aquest indret. Tot i que era part del circuit de muralles del segle XII, fou refet al voltant del 1370, quan el Consell de la Ciutat ordenà revisar els murs vells.

Es tractava d'un mur aixecat directament sobre el cingle natural del torrent de Sant Ignasi. Possiblement en aquest tram no existia corredor interior, ja que es tenen notícies de cases que aprofitaven el mur com a paret posterior. Tampoc no comptava amb un fossat excavat, ja que el cingle i el torrent protegien degudament la muralla.

Actualment, els 6 metres superiors de mur són obra d'una reparació del segle XIX.

Muralla del Carme i Puigmercadal

> *Al mapa, punt *

Les darreres reformes de les muralles fetes el 1822 modificaren especialment aquest sector. Sobre l'esperó que la muntanya tenia originalment, i que ocupava el solar de l'actual plaça d'Europa, es construïren tres noves torres.

El 1850 una forta esclavissada va fer caure aquesta part del turó i el 1859 va ser necessària una nova reparació. En aquesta ocasió, el puig va ser tallat en angle recte creant-se l'espai on es va construir l'edifici que albergà el mercat de les Mandongueres i el cos de bombers. L'enderroc d'aquest edifici va permetre la urbanització de la plaça Europa i la visió actual de la muralla.

La muralla del segle XIX és una construcció molt diferent de la dels segles XII-XIV. El tram del carrer de la Muralla del Carme és un parament format per carreus molt irregulars de mida força gran. Al cantó de la plaça d'Europa presenta, a més a més, un sòcol format per grans blocs de pedra sense treballar, falques de pedra petita i contraforts. > *Segueix*

↑ *Plànol de la muralla a la plaça Europa corresponent a la reparació de 1859 (Arxiu Comarcal del Bages)*

↑ *La muralla a la plaça Europa (David Grau)*

El nom de Puig Mercadal és degut segurament a la proximitat del mercat que es celebrava als peus del turó a partir del segle XI. Inicialment no sembla haver-se tractat d'un lloc especialment poblat, sinó més aviat un turó ocupat per camps de conreu, vinya i algunes cases disseminades. Fou inclòs al segle XII dins del circuit de muralles convertint-se en el segon punt fort de la ciutat, juntament amb el Puig Cardener. Comptava amb una torre de pedra fortificada de grans dimensions, anomenada de l'Àliga, que es convertí en el l'altre vèrtex defensiu de la ciutat, juntament amb la torre Vescomtal del Puig Cardener. Devia tractar-se d'una construcció important i sòlida, ja que és la única torre que es documenta com a totalment construïda en pedra. El 1308 el Consell de la Ciutat feia donació als frares carmelitans dels terrenys propers a la torre de l'Àliga, perquè hi poguessin ubicar el seu convent i església.

Els diferents usos que ha tingut el Puig Mercadal, religiosos i militars, així com la darrera ocupació urbanística, han transformat considerablement el relleu original del turó, especialment pel seu vessant nord-oriental. Cal tenir present que el 1840 el convent del Carme fou exclaustrat arran de la desamortització eclesiàstica i utilitzat com a quarter militar.

↑ *La muralla del Carme (David Grau)*

↑ *La caserna del Carme cap a 1920 (Arxiu particular Jaume Pons)*

Mur del Puig Cardener

> *Al mapa, punt **11a***

Sota el Parc de la Seu, des de la plaça de la Reforma, es pot apreciar actualment un mur que protegeix el cingle al llarg de tot el vessant del riu. Aquest tram de muralla fou aixecat el segle XIX com un mur de contenció de terres.

Es tracta d'un mur situat a l'exterior de la muralla medieval, que es trobava uns metres més endins del turó. La construcció és formada per un parament molt irre-

gular barrejant carreus de mides diferents. En alguns trams es poden apreciar, fins i tot, fragments de maó, fruit de reparacions més modernes.

Sota aquest vessant de migdia es poden observar restes d'altres murs que recorren aquesta banda del turó. Aquests murs pertanyen als camins que conduïen als horts i cases aixecades a les balmes del turó.

↑ *La muralla sota el Parc de la Seu (David Grau)*

L'enderroc. Segle XIX

A mesura que avançava el segle, l'urbanisme apostava per una ciutat oberta, lluny del tancament medieval, que era considerat poc saludable i font d'infeccions. Els nous plantejaments urbans de final del segle XIX propiciaren arreu de Catalunya l'enderroc de les muralles i la creació d'eixamples. L'Ajuntament de Manresa ordenà l'enderroc de les malmeses restes que encara

quedaven dretes l'any 1877 i projectà la conversió dels antics fossats en grans avingudes arbrades.

Després de restar en l'oblit durant gairebé tot un segle, les velles fortificacions de la ciutat han estat novament un tema d'interès. Els darrers anys han abundat els estudis històrics sobre el seu traçat i construcció. L'arqueologia, per la seva banda, també ha

aportat noves i interessants dades. Es tracta, doncs, de recuperar un vell element oblidat, que tan important fou per a la supervivència de la ciutat i la seva configuració urbana i que actualment ha esdevingut un element singular que caracteritza i dóna personalitat al paisatge manresà.

↑ *Passeig previst a la muralla del Carme segons Rovira i Trias, any 1847 (Arxiu Comarcal del Bages)*

Oficina de Turisme de Manresa

Via Sant Ignasi 40, baixos
93 878 40 90
turisme@ajmanresa.cat

Horaris

Estiu (d'1 de juliol a 15 de setembre)
De dilluns a divendres, de 9 a 14 h i de 17 a 19 h.
Dissabtes, de 10 a 14 h i de 17 a 20 h.
Diumenges i festius, de 10 a 14 h
Hivern (del 15 de setembre al 30 de juny)
De dilluns a divendres, de 9 a 14 h.
Dissabtes, de 10 a 14 h i de 17 a 20 h.
Diumenges i festius, de 10 a 14 h

Visites guiades

L'Oficina de turisme ofereix un ampli ventall de visites guiades, algunes dramatitzades, que es poden realitzar de dilluns a diumenge, prèvia reserva:

- Descobreix la Manresa ignasiana del s. XXI
- La Manresa medieval: una ciutat d'esglésies i artesans
- L'esplendor del barroc
- L'esclat del modernisme
- Descoberta de Manresa
- Manresa monumental
- Descobreix els secrets de la catedral

Museu Comarcal de Manresa

Via Sant Ignasi 40, 1r
93 874 11 55
www.museudemanresa.cat
museu@ajmanresa.cat

Basílica de Santa Maria de la Seu

Baixada de la Seu, 1
93 872 15 12
www.seudemanresa.cat

El Parc de la Sèquia Centre de visitants

Parc de l'Agulla, s/n
93 874 91 30
www.parcdelasequia.cat
info@parcdelasequia.cat

Ajuntament
de Manresa

Diputació
Barcelona

Generalitat de Catalunya
Departament d'Innovació,
Universitats i Empresa

